

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 5, 2016

[Назад](#)

[Головна](#)

0 0 0 0 0 0 1 1

УДК 331.25

I. I. Doronina,
к. е. н., доцент кафедри міжнародних фінансів,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

НЕДЕРЖАВНІ ПЕНСІЙНІ ФОНДИ В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

I. I. Doronina,
PhD, Associate Professor of dep. international finance
SHEI "Vadym Hetman Kyiv National Economic University", Kyiv

PRIVATE PENSION FUNDS IN THE PROCESS OF EUROPEAN MODEL OF DEMOCRACY IN UKRAINE

У статті проаналізовано пенсійну систему України в сучасних умовах розвитку. Обґрунтовано необхідність реформування чинної системи пенсійного забезпечення та впровадження обов'язкової накопичувальної системи. Доведено, що саме реформування дасть змогу встановити пряму залежність розміру майбутніх пенсійних виплат від працюючої людини, а не лише від держави. Виявлено, що сьогодні населення не виявляє особливого інтересу до недержавних пенсійних фондів через високу недовіру до довгострокових внесків, а також через низький рівень обізнаності про недержавне пенсійне забезпечення. У статті доведено, що першочерговим завданням уряду є розробка конкретних заходів щодо реалізації пенсійної реформи в Україні відповідно до Європейських вимог розвитку.

The article provides the analysis of the pension system of Ukraine in contemporary development terms. It determines ground of the necessity of current system alteration as well as mandatory founded system introduction. It proves that the reform will provide an opportunity to establish a direct dependence of the size of future pension payments from the working individual not from the state. It has determined that the population today is not showing much interest in private pension funds because of low confidence in long-term contributions as well as the low level of awareness of private pension provision. The article proves that the initial task of the Government is to develop specific measures concerning the implementation of the pension reform in Ukraine in accordance with European development requirements.

Ключові слова: *реформи, пенсійна реформа, пенсійна система, пенсійні фонди, пенсійне забезпечення, інвестиційна діяльність, пенсійні активи.*

Key words: *reform, pension reform, the pension system, pension funds, pensions, investment, pension assets.*

Постановка проблеми. Поряд з багатьма іншими реформами, які доводиться впроваджувати уряду України, важливою - є пенсійна реформа, яка розпочалась ще в 2004 році. Однак, у зв'язку з впливом низки факторів (таких як економічна та демографічна ситуація в країні) процес реформування на даному етапі характеризується як неефективний. В цілому проведення пенсійної реформи в повному обсязі має забезпечити стабільні виплати пенсії громадянам України та стати потужним фактором інвестування пенсійних накопичень у вітчизняну економіку держави. Головним завданням уряду, на цей час, є розробка конкретних заходів щодо реалізації пенсійної реформи в Україні відповідно до Європейських вимог розвитку демократичних держав.

Кабінет Міністрів України 30 квітня 2015 року вніс на розгляд Верховної Ради України законопроект №2767 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та єдиних принципів нарахування пенсій».

До розроблення законопроекту було залучено практично усі сторони, як з боку законодавчої і виконавчої гілок влади, так і з боку міжнародних організацій та громадськості, зокрема представників Реанімаційного пакету реформ.

Основні законодавчі ініціативи щодо реформування системи пенсійного забезпечення в Україні наступні:

1. Удосконалення функціонування солідарної системи:

- визначення розмірів всіх надбавок, підвищень та доплат до пенсій в одному Законі - з 1 січня 2016 року пенсія Державним службовцям та привірняним до них особам (судді, прокурори та народні депутати) призначається на загальних умовах;
- звільнення солідарної системи від невластивих для неї виплат (6 млрд грн);
- вирішується питання щодо виплати пенсій громадянам, які виїхали на постійне місце проживання за кордон до держав, з якими не укладено міжнародні договори.

2. Запровадження обов'язкової накопичувальної системи (основні параметри):

- запроваджується з 1 січня 2017 року;
 - обов'язкові внески для осіб до 35-річного віку, добровільні - 36-55 річного віку;
 - ставка внеску: від 2 % в 2017 році, яка кожного наступного року збільшується на 1 %, до досягнення 7 % у 2022 році і подальшої сплати у зазначеному розмірі. З 2022 року загальний розмір внесків застрахованої особи становитиме 8,6% (7% до Накопичувального фонду, 1,6% до Фонду соціального страхування).
- Таким чином, навантаження на застраховану особу – платника внесків зростає поступово на 5%. Варто зазначити, що на сьогодні застрахована особа сплачує 3,6%

страхових внесків (2% до Пенсійного фонду, 1,6% до Фонду соціального страхування). При цьому, розмір внесків, які сплачує роботодавець за працівників до Пенсійного фонду і які будуть спрямовуватись на виплату пенсії із солідарної системи, зменшується поступово до 2022 року на 1% щорічно з 36,5% в 2017 році до 31,5% в 2022 році. Отже навантаження на роботодавця по сплаті внесків відповідно зменшується на 5%. Слід зазначити, що ті застраховані особи, які не братимуть участі у накопичувальній системі, також будуть сплачувати внесок на 5% більше, оскільки законопроектом передбачено зменшення навантаження на роботодавця і посилення страхової відповідальності працівників, незалежно від участі застрахованих осіб у накопичувальній системі. Внески осіб, які не братимуть участі у накопичувальній системі, спрямовуються до Пенсійного фонду України для забезпечення виплат із солідарної системи. В залежності від того, брала застрахована особа участь тільки у солідарній системі, або у солідарній і накопичувальній системах, буде визначатися її розмір виплат з солідарної системи.;

- створюється Накопичувальний пенсійний фонд.

3. Запровадження з 1 січня 2016 року професійних пенсійних програм для окремих категорій працівників.

Також законопроектом № 2767 у розділі «Соціально гуманітарна реформа» враховано поетапний перерозподіл розміру сплати єдиного соціального внеску між роботодавцем і найманим працівником.

Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення у своєму висновку щодо законопроекту № 2767 рекомендував народним депутатам відправити документ на повторне перше читання, що фактично значно ускладнило проведення реформи. Через це реформу системи пенсійного забезпечення відклали на невизначений термін: кілька разів відкладалося голосування за законопроект №2767, який включався до порядку денного засідання Верховної Ради.

Варто зазначити, що варіант пенсійної реформи, запропонованої урядом, був підтриманий Європейською та Американською бізнес-асоціаціями, науковцями, експертами, фінансистами. Запровадження накопичувальної системи є «структурним маяком», який «виставлений» Міжнародним валютним фондом, тобто вимогою, виконання чи не виконання якої в подальшому вплине взаємовідносини з організацією, яка є одним з найпотужніших донорів України. Президент України Петро Порошенко у своєму щорічному посланні до Верховної Ради України 4 червня 2015 року також наголосив на необхідності запровадження обов'язкової накопичувальної системи, а, на той час, Голова Верховної Ради Володимир Гройсман включив законопроект № 2767 до Плану законодавчого забезпечення реформ.

Таким чином, всі основні стейкхолдери, окрім більшості народних депутатів - членів Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення, визнають необхідність негайного реформування чинної системи пенсійного забезпечення [8].

Запровадження накопичувальної системи вважають порятунком українських пенсіонерів та економіки країни в майбутньому, але в перехідному періоді пенсійна реформа матиме неприємні побічні ефекти як для держави в цілому так і для громадян зокрема. Урядовий законопроект про пенсійну реформу №2767, підготовлений за участі Мінсоцполітики, Пенсійного фонду та громадських організацій спричинив великий резонанс в Україні. Проблемою цього законопроекту є зменшення надходжень до Пенсійного фонду після запровадження накопичувальної системи, «при запровадженні накопичувальної системи, працюючі особи віком до 35 років (це 3,2 млн осіб), вийдуть із солідарної системи та сплачуватимуть внески лише до Накопичувального фонду, що в свою чергу зменшить надходження до Пенсійного фонду (для збалансування бюджету ПФУ потрібно буде виділяти додаткові кошти з державного бюджету). Не визначено державні гарантії щодо управління пенсійними накопиченнями, їх збереження та виплати у повному обсязі. Питання державних гарантій і контролю щодо отримання пенсійних виплат потребує доопрацювання, адже насамперед пов'язано з тим, що запропонована пенсійна реформа здійснюється в умовах економічної та політичної кризи в Україні. Експерти та науковці погоджуються, що реформа пенсійної системи в Україні давно назріла і життєво необхідна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні засади та практичні механізми проведення пенсійних реформ у своїх працях досліджували такі зарубіжні та вітчизняні вчені та практики: С.Едвардс, Дж.Срмо, Н.Ковальова, А.Колот, Д.Корсетті, М.Лазебна, Д.Леонов, Л.Лебедева, Е.Лібанова, А.Маннел, В.Михальчук, Ф.Мишкін, А.Новіков, Г.Назарова, С.Трухачева, О.Тарасенко, А.Федоренко, В.Фещенко, Н.Федоров, О.Хмиз, Р.Хольцман, Х.Шмідт, Є.Якушева та інші.

Питання участі недержавних пенсійних фондів у реформуванні пенсійної системи досліджували такі науковці: А. Нечай, Н. Болотіна, М. М. Бабірад, А. О. Бахач, В. Грушко, І. Ю. Кондрат, Л. Князькова, О. В. Мелешко, М. П. Шаваріна, А. Федоренко, І. Ярошенко та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання вдосконалення та розвитку системи пенсійного забезпечення є відкритим і потребує постійного дослідження.

Метою статті є аналіз сучасного стану пенсійного забезпечення та визначення перспектив розвитку накопичувальної пенсійної системи в Україні.

Виклад основного матеріалу. Перехід до ринкової системи господарювання в Україні зумовив системні зміни соціально-економічних відносин, до яких, безумовно, належить і реформування пенсійної системи.

З набранням чинності Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» №3668 від 08.07.2011 року, підтверджено основи тривірневої пенсійної системи країни, яка охоплює:

1) солідарну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

2) накопичувальну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що ґрунтується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді на індивідуальних рахунках;

3) систему недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян та роботодавців у формуванні пенсійних накопичень недержавними пенсійними фондами, страховими компаніями та банками.

Однак, у вищезазначеному законі наголошено, що «перерахування страхових внесків до Накопичувального пенсійного фонду запроваджується починаючи з року, в якому буде забезпечено бездефіцитність бюджету Пенсійного фонду України» [3].

Одночасне ж функціонування всіх трьох рівнів повинно забезпечити стабільність пенсійної системи, а результатом перетворень має стати одержання громадянами загального розміру пенсійних виплат на рівні 50–60% від середньої заробітної плати замість нинішніх 30%, що відповідає світовим стандартам соціального забезпечення. Близько половини цих виплат складатимуть кошти, що накопичуються в недержавних пенсійних фондах. Виходячи з перспектив пенсійного реформування, роль цих фондів в Україні з кожним роком зростатиме. На сьогодні, реальний стан пенсійної системи є незадовільним. Це загрожує соціальній безпеці суспільства та загострює соціально-економічні суперечності [2].

У тому, що пенсійну систему в країні треба давно міняти, упевнені й у Національній академії наук. Директор Інституту демографії та соціальних досліджень імені Михайла Птухи НАНУ Елла Лібанова переконана, що відхід від однорівневої пенсійної системи, яка є дворівневою лише де-юре, неминучий. Але, «перші пенсії з накопичувальних внесків українці почнуть отримувати через 25 років. А перехідний період, коли будуть зменшуватися доходи Пенсійного фонду і відповідно збільшуватися витрати з бюджету, становить приблизно двічі довший час (цей період настає, коли перша працююча особа починає сплачувати частину внесків не до солідарного фонду, а до накопичувального. І закінчується він тоді, коли вмирає остання людина, яка отримує пенсію лише з солідарної системи. Це треба розуміти - 50 років держава муситиме компенсувати видатки перехідного періоду Пенсійного фонду України» [6].

Ключовим напрямком соціального забезпечення в Україні, згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», є пенсійна система, як основа матеріального стану непрацюючих громадян. Обов'язком держави в цьому напрямку є певні організаційні заходи, які дають змогу поетапно, з врахуванням особливостей бюджетного наповнення, досягти відповідного рівня пенсійного забезпечення цієї категорії населення [3].

Саме реформування пенсійної системи дасть змогу встановити пряму залежність розміру майбутніх пенсійних виплат безпосередньо від кожної працюючої людини, а не лише від держави. Тобто, це можливість для кожної працюючої людини забезпечити собі достатній рівень доходу після виходу на державну пенсію. Суть пенсійної реформи полягає у переході до тривірневої пенсійної системи, де третім рівнем являється система недержавного пенсійного забезпечення. Тривірнева пенсійна система гарантує, що кошти на рахунках Державного та недержавних пенсійних фондів є безпосередньо власністю пенсіонерів. Тобто, по досягненню пенсійного віку їм буде виплачуватись солідарна пенсія, а також додаткова пенсія з індивідуальних рахунків [5].

Третій же рівень системи пенсійного забезпечення ґрунтується на засадах добровільної участі громадян у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання додаткових пенсійних виплат. Громадяни на власний вибір відкривають індивідуальний накопичувальний рахунок у будь-якому недержавному пенсійному фонді (далі – НПФ), та вносять внески згідно укладеного договору з адміністратором такого фонду.

Історично НПФ в Україні утворювалися у вигляді однорівневої (унітарної) фінансової установи, у рамках якої виконувалися всі функції недержавного пенсійного забезпечення. З прийняттям Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» в Україні передбачено створення багаторівневої системи недержавного пенсійного забезпечення.

НПФ України є автономними, інституційними, оскільки є юридичними особами, та створеними у корпоративній формі, тому що пенсійні активи належать учасникам на праві власності.

Для України чітко вираженою демографічною тенденцією є процес старіння населення, що виявляється у зростанні частки осіб похилого віку. У пенсійній системі України на 10 платників страхових внесків припадає 13 пенсіонерів. При такій ситуації Пенсійний фонд, сьогодні, існує на дотаціях держави.

Частина пенсійних витратів у структурі витрат на соціальний захист і соціальне забезпечення становить понад 94% у загальному обсязі витратів за цим функціональним рядком. В абсолютних показниках (80,8 млрд грн у 2015 році) ці витраткові статті на сьогодні перевищують розмір дефіциту Державного бюджету (76 млрд грн). Загалом з урахуванням власних надходжень Пенсійного Фонду України (172,5 млрд грн) держава 2015 року на пенсійне забезпечення витратила понад 253 млрд грн, що є найвищим показником у світі з точки зору частки цього виду витратів у співвідношенні до ВВП. Проте такі колосальні кошти ніяким чином не позначаються на добробуті пенсіонерів, адже сьогодні середній розмір пенсійних виплат українців становить 1692 грн, що у декілька разів нижче, ніж у країнах з розвинутими пенсійними системами.

Очевидно, що такі зобов'язання, за умов збереження чинного законодавства, зростатимуть з року в рік з огляду на низку об'єктивних (демографічні чинники – середня тривалість життя українців збільшується на фоні зниження народжуваності), так і суб'єктивних чинників (передвиборчий популізм патерналістської настрої).

Значною проблемою сучасної пенсійної системи є й те, що вона стрімко втрачає страхову природу, адже на сьогодні близько 65% пенсіонерів отримують мінімальну пенсію, у зв'язку з тим, що більшості пенсіонерам її «дотягують» відповідно до вимог законодавства, що розмір мінімальної пенсії не може бути нижчим за прожитковий мінімум встановлений для непрацездатних осіб. Таким чином сьогоднішні працівники втрачають стимули сплачувати внески у солідарну систему і отримувати «білу» заробітну плату [8].

Отже, об'єктивно стоїть питання про необхідність переходу до накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Виходячи з перспектив пенсійного реформування, роль накопичувальних фондів в Україні з кожним роком зростатиме.

Основною метою запровадження другого рівня пенсійної системи є підвищення розміру пенсій за рахунок доходу, одержаного від інвестування пенсійних внесків громадян у цінні папери, купівля-продаж яких здійснюватиметься на фондовому ринку.

Великі надії покладаються і на розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення яка дозволяє:

- створити додаткове до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування джерело пенсійних виплат;
- забезпечити громадянам більш високий рівень життя при досягненні пенсійного віку;
- забезпечити формування нових джерел інвестиційних ресурсів для інвестування в різні сектори економіки;
- створити умови для додаткового стимулювання розвитку ринку капіталів, здешевлення кредитів та підвищення ліквідності фондового ринку;
- побудувати систему недержавного пенсійного забезпечення в Україні на основі апробованих у світовій практиці принципів та механізмів.

Основною метою інвестування пенсійних активів є, перш за все, отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат разом із забезпеченням дохідності пенсійних активів вище рівня інфляції та залучення довгострокових інвестиційних ресурсів, необхідних для модернізації економіки.

Перший НПФ було зареєстровано 30 березня 2004 року. Станом на 30.06.2015 в Державному реєстрі фінансових установ містилася інформація про 72 недержавні пенсійні фонди та 23 адміністратори НПФ (станом на 30.06.2014 у Державному реєстрі налічувалось 80 НПФ та 27 адміністраторів).

Згідно з даними Державного реєстру фінансових установ недержавні пенсійні фонди зареєстровано у 9 регіонах України. Найбільша кількість НПФ зосереджена у м. Києві – 53, або 73,6% від загальної кількості зареєстрованих НПФ [7].

Аналіз системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні, з точки зору кількості функціонуючих НПФ, показує задовільну ситуацію. Проте, враховуючи результати країн Європи, які аналогічно проводять перебудову пенсійної системи, ситуація в нашій державі викликає занепокоєння. Так, в Україні до НПФ залучено менше 2% працюючого населення. Порівнюючи із країнами з розвинутою ринковою економікою ці показники в десятки разів більші. Внески до НПФ здійснюють, в основному, компанії, і лише 4% внесків до НПФ становлять платежі фізичних осіб. Вкладниками є кожне п'ятитисяце підприємство, насамперед, державні установи та їхні працівники [1].

Основні показники діяльності НПФ, згідно з поданими звітними даними, та темпи їх приросту наведено в таблиці 1 [7].

Таблиця 1.
Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів

Показники	Станом на 30.06.2013	Станом на 30.06.2014	Станом на 30.06.2015	Темпи приросту, %	
				станом на 30.06.2014/ станом на 30.06.2013	станом на 30.06.2015/ станом на 30.06.2014
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	61,3	56,5	56,5	-7,8%	0%
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	588,5	837,7	833,5	42,3%	-0,5%
Загальна вартість активів НПФ, млн. грн.	1 831,8	2 381,3	2 157,1	30,0%	-9,4%
Пенсійні внески, всього, млн. грн	1 442,7	1 722,8	1 845,6	19,4%	7,1%
у тому числі:					
- від фізичних осіб	62,7	114,0	74,9	81,8%	-34,3%
- від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0,0%	0,0%
- від юридичних осіб	1 379,8	1 608,3	1 770,5	16,6%	10,1%
Пенсійні виплати, млн. грн.	274,3	339,7	502,2	23,8%	47,8%
Кількість учасників, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	68,9	71,0	79,7	3,0%	12,3%
Сума інвестиційного доходу, млн. грн.	807,4	1 167,6	1 014,6	44,6%	-13,1%
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн. грн.	685,9	1 013,4	822,6	47,7%	-18,8%
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн.	121,5	154,2	192,0	26,9%	24,5%

Станом на 30.06.2015 адміністраторами недержавних пенсійних фондів укладено 56,5 тис. шт. пенсійних контрактів, що більше на 2,5% (1,4 тис. шт.) порівняно з кінцем минулого року та дорівнює показнику відповідного періоду 2014 року.

Структура пенсійних контрактів станом на 30.06.2015:

- з вкладниками – фізичними особами – 48,7 тис. шт.;
- з вкладниками фізичними особами-підприємцями – 0,1 тис. шт.;
- з вкладниками – юридичними особами – 7,7 тис. шт.

Збільшення кількості пенсійних контрактів пов'язане в першу чергу із збільшенням пенсійних контрактів з фізичними особами.

Так, протягом 2015 року їх кількість збільшилась на 1,7%, а порівняно з відповідним періодом 2014 року – на 2,4%.

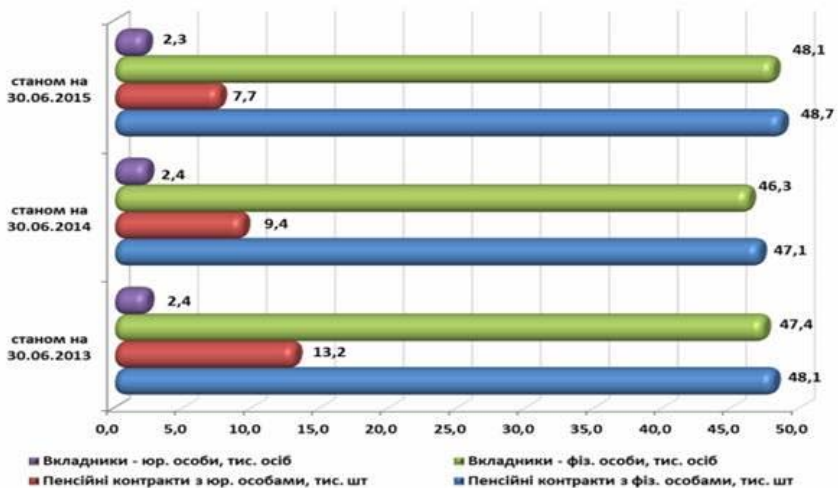

Рис.1. Динаміка кількості укладених пенсійних контрактів та кількості вкладників

Станом на 30.06.2015 загальна кількість учасників НПФ становила 833,5 тис осіб (станом на 30.06.2014 – 837,7 тис осіб).

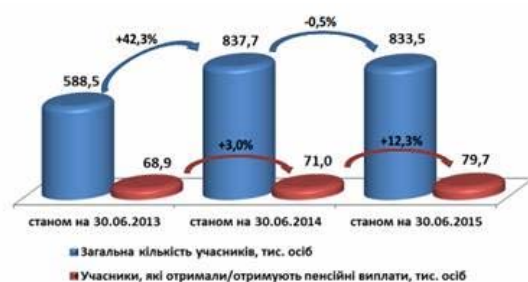

Рис. 2. Динаміка кількості учасників недержавних пенсійних фондів

Одним із основних якісних показників, які характеризують систему недержавного пенсійного забезпечення, є сплачені пенсійні внески. Сума пенсійних внесків станом на 30.06.2015 року становить 1 845,6 млн грн, у порівнянні з відповідним періодом 2014 року сума пенсійних внесків збільшилась на 7,1% (122,8 млн грн).

У загальній сумі пенсійних внесків станом на 30.06.2015 основну частину, або 95,9 %, становлять пенсійні внески від юридичних осіб, на яких припадає 1 770,5 млн грн.

Середній розмір пенсійного внеску, станом на 30.06.2015, на одного вкладника:

- юридичну особу становить 779,3 тис грн (станом на 30.06.2013 – 581,9 тис грн, станом на 30.06.2014 – 680,9 тис грн);

- фізичну особу, з урахуванням фізичних осіб – підприємців, становить 1,6 тис грн (станом на 30.06.2013 – 1,3 тис грн, станом на 30.06.2014 – 2,4 тис грн).

Для НПФ властиво формувати портфель, до якого входять об'єкти інвестування з мінімальним ступенем ризику. Тому особливого значення набуває вибір інвестиційних інструментів, використовуючи які НПФ зможуть забезпечити захист грошових коштів населення від інфляційних процесів і при цьому отримувати визначений приріст капіталу.

Станом на 30.06.2015 переважними напрямками інвестування пенсійних активів стали депозити в банках (34,8% інвестованих активів), цінні папери, дохід за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України (24,5%), облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України (20,8%) та акції українських емітентів (10,3%) (рис. 3) [7].

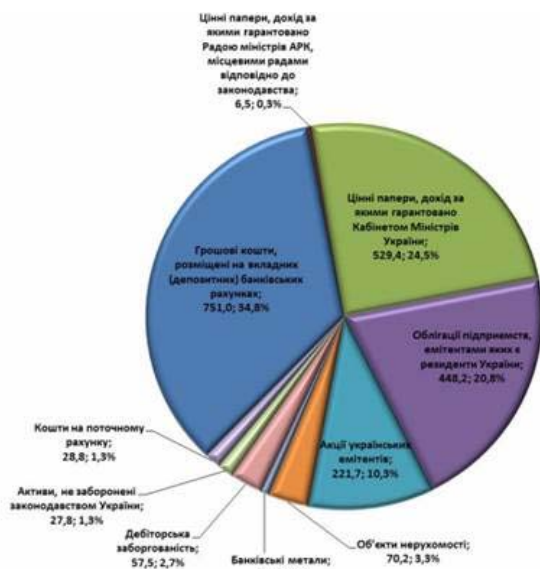

Рис. 3. Структура інвестованих пенсійних активів станом на 30.06.2015 (млн грн)

Щодо законодавчого регламентування напрямків розміщення коштів НПФ, то Законом [4] дозволено здійснювати інвестиції в цінні папери, емітовані Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів АР Крим, місцевими радами, урядами іноземних держав, акції та облігації українських та іноземних емітентів. Також Закон визначає наступні граничні межі інвестування в цінні папери (табл. 2).

Таблиця 2.
Обмеження щодо інвестування пенсійних активів

№ п/п	Вид пенсійного активу	Обмеження інвестування – не більше ніж: (у % до заг. вартості пенсійних активів)
1	Банківські депозитні рахунки та ощадні сертифікати	40 (10 в одному банку)
2	Цінні папери, емітовані КМУ	50
3	Цінні папери, емітовані Радою міністрів АР Крим, та облігації місцевих позик	20
4	Облігації українських емітентів	40
5	Акції українських емітентів	40
6	Цінні папери іноземних емітентів	20
7	Іпотечні цінні папери	40
8	Об'єкти нерухомості	10
9	Банківські метали	10
10	Інші активи, не заборонені законодавством України	5
11	Цінні папери одного емітента	5
12	Цінні папери засновника корпоративного НПФ	10% – перші 5 років роботи, потім – 5%

З метою захисту прав учасників пенсійного фонду законом заборонено формувати пенсійні активи за рахунок кредитних коштів, заборонено надавати майнові гарантії, забезпечені пенсійними активами, укладати угоди обміну пенсійних активів з умовою їх зворотного викупу, за рахунок пенсійних активів емітувати будь-які боргові цінні папери та похідні цінні папери, придбавати цінні папери, емітовані особами, з якими укладено договори на надання послуг.

Метою інвестування пенсійних активів є, насамперед, збереження пенсійних заощаджень громадян. Тому стратегія інвестування недержавних пенсійних фондів є більш консервативною, ніж у інших фінансових установ. Загальний дохід, отриманий від інвестування пенсійних активів, станом на 30.06.2015 становив 1 014,6 млн грн, або 55,0% від суми залучених внесків, зменшився у порівнянні з аналогічним періодом 2014 року на 153,0 млн грн, або на 13,1% [8].

На сьогодні актуальною проблемою для недержавних пенсійних фондів є забезпечення дохідності пенсійних активів вище рівня інфляції. Станом на 30.06.2015, переважними напрямками інвестування пенсійних активів були депозити в банках (34,8% або 751,0 млн грн), цінні папери, дохід за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України (24,5% або 529,4 млн грн), облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України (20,8% або 448,2 млн грн), акції українських емітентів (10,3% або 221,7 млн грн).

До основних причин недостатнього розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні можна віднести [9]:

- низький рівень дохідності пенсійних активів;
- законодавчу неврегульованість окремих питань діяльності ринку недержавного пенсійного забезпечення;
- низький рівень довіри населення до недержавного пенсійного забезпечення, банківської системи та інших фінансових установ;
- недостатню зацікавленість роботодавців у фінансуванні недержавних пенсійних програм для працівників;
- низький фінансовий рівень спроможності громадян для участі у системі недержавного пенсійного забезпечення;
- обмежений вибір фінансових інструментів, придатних для інвестування в них пенсійних коштів, унаслідок відставання розвитку ринку капіталу від потреб інституційних інвесторів;
- низький рівень роз'яснювальної роботи щодо змісту та ролі системи накопичувального пенсійного забезпечення в суспільстві та недостатність її фінансування.

Висновок. Удосконалення пенсійної реформи відповідатиме удосконаленню всієї економічної системи тому, що створення обов'язкового накопичувального фонду та системи недержавних пенсійних фондів створять додаткові стимули для виходу економіки з тіні та слугуватимуть великим потенціалом фінансових ресурсів для інвестування і розвитку економіки.

Перевагами накопичувальної системи є в тому, що вона не залежить від демографічних проблем; забезпечує інвестиційний ресурс економіки шляхом залучення коштів, що в ній акумулюються; забезпечує персоніфікацію і індивідуалізацію накопичених грошових коштів та забезпечує диференціацію розмірів пенсій залежно від особистих накопичень людини.

Основними загрозами при впровадженні накопичувальної системи є: знецінення пенсійних накопичень унаслідок інфляції; вплив фінансово-економічної кризи.

Частина пенсійних внесків, які сьогодні спрямовуються до солідарної системи, тобто до Пенсійного фонду України, будуть перераховані до Накопичувального фонду, внаслідок чого можливе погіршення фінансового стану Пенсійного фонду України. З метою забезпечення фінансування виплати пенсій у солідарній системі покриття дефіциту коштів ПФУ має здійснюватися за рахунок коштів Державного бюджету України.

Знецінення пенсійних накопичень унаслідок інфляції. Вплив фінансово-економічної кризи. Спад виробництва, зменшення зайнятості та зниження заробітних плат обумовлює звуження бази сплати пенсійних внесків і в солідарну, і в накопичувальну системи. Спад призводить до знецінення накопичень, з яких в наступному буде виплачуватися пенсія. У період фінансових криз виникає так звана інвестиційна пастка, коли при співставних параметрах участі у системі (тривалість участі, обсяги внесків) учасники, у яких настання пенсійного віку припадає на кризовий або найближчий післякризовий період, отримують пенсії менші, ніж їхні колеги, що вийшли на пенсію напередодні кризи. Солідарні системи пенсійного забезпечення є більш стійкими до впливу фінансової кризи.

Накопичувальна система є уразливою щодо таких загроз:

- тінзація заробітної плати; не створення умов для офіційного працевлаштування населення на конкурентоспроможному ринку праці.
- незабезпечення умов гарантування повернення та збереження коштів населення, які накопичуватимуться на другому рівні системи пенсійного забезпечення. Але, слід зазначити, що тінзація заробітної плати є такою ж загрозою накопичувальної системи, як і солідарної [6].

Отже, головною проблемою накопичувальної системи є проблема збереження накопичень. Тому, необхідно розробити механізми збереження накопичень, таких як створення фондів гарантування накопичень та страхування накопичених сум. Єдиною умовою гарантування накопичень є забезпечення «належного нагляду» державними органами та визначено державні гарантії щодо управління пенсійними накопиченнями (збереження та виплата їх в повному обсязі), які передбачають, що:

- управління пенсійними коштами здійснюється компаніями, діяльність яких гарантується державою;
- пенсійні активи зберігаються виключно в державних банках;
- запровадження фонду гарантування накопичень та страхування накопичених сум;
- гарантії щодо захисту пенсійних накопичень від інфляційних процесів.

Література.

1. Брагін С. Недержавні пенсійні фонди на неефективному фондовому ринку: приклад України // [Електронний ресурс] / С. Брагін, О. Макаренко // Вісник Національного Банку України. – 2011. - №1. – с. 18-24. – режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73121>
2. Дутчак А.В. Реформування пенсійної системи як умова соціальної захищеності пенсіонерів в Україні / А.В. Дутчак // Глобальні та національні проблеми

- економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. - 2015. № 6 – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/03.pdf>
3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV від 09.07.2003. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
4. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 р. № 1057- IV – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>
5. Момотюк Л.Є. Роль недержавних пенсійних фондів у системі пенсійного забезпечення// Фінанси України. –2006. -№ 5. –С. 71-77.
6. Пенсійна реформа в Україні: загрози і виклики накопичувальної системи / Блудаш М. // [Електронний ресурс] / <http://ua.racurs.ua/842-pensiy-na-reforma-v-ukrayini-zagrozy-i-vyklyky-nakopychualnoyi-systemy>
7. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 30.06.2015 – режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/INFO/NFP_I%20piv%202015.pdf
8. Реформи під мікроскопом - 2015. Реанімаційний пакет реформ (РПР) громадська платформа – [Електронний ресурс]. Режим доступу: rpr.org.ua
9. Ткаченко Є.В. Перспективи розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні // [Електронний ресурс] / Є. В. Ткаченко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2013. — № 16 (205). — С. 150—153. – режим доступу: [file:///C:/Users/Oleg/Downloads/VISUNU_2013_16_32%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Oleg/Downloads/VISUNU_2013_16_32%20(1).pdf)

References.

1. Brahin, S. (2011), “ Private pension funds in inefficient stock market: the case of Ukraine”, *Visnyk Natsional'noho Banku Ukrainy*, vol. 1, pp. 18-24.
2. Dutchak, A.V. (2015), “Reforming the pension system as a condition for social protection of pensioners in Ukraine” ,*Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 6, available at: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/03.pdf> (Accessed 20 April 2016).
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “About obligatory state pension insurance”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (Accessed 09 July 2003)
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “About private pension provision”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> (Accessed 20 April 2016).
5. Momotiuik, L.Ye. (2016) “The role of private pension funds in the pension system”, *Finansy Ukrainy*, vol.5, pp. 71-77.
6. Bludsha, M. (2015), “Pension reform in Ukraine: threats and challenges Accumulation System”, available at: <http://ua.racurs.ua/842-pensiy-na-reforma-v-ukrayini-zagrozy-i-vyklyky-nakopychualnoyi-systemy> (Accessed 20 April 2016).
7. The National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2015), “Summary of private pensions as of 30.06.2015”, available at: http://nfp.gov.ua/files/INFO/NFP_I%20piv%202015.pdf (Accessed 20 April 2016).
8. Reanimation Package of Reforms Groups (2015), “Reforms under the microscope”, available at: <http://www.rpr.org.ua> (Accessed 20 April 2016).
9. Tkachenko, Ye.V. (2013) “Prospects for the development of private pension funds in Ukraine” , *Visnyk Skhidnoukrains'koho natsional'noho universytetu imeni Volodymyra Dalia*, vol. 16 (205). pp. 150—153.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"